

พระวินัย: กฎเกณฑ์และคุณค่าทางสังคม

พระเทพวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.

อธิการบดี มจร

ความนำ

พระพุทธเจ้าทรงปกครองสงฆ์อย่างไร ?

พระพุทธเจ้าทรงปกครองสงฆ์โดยเครื่องมือคือศีล พระพุทธโฆสจารย์กล่าวถึงศีลไว้หลายนัย ปรากฏในปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค มี ๒ อย่างโดยแบ่งเป็น (๑)จาริตตศีล (๒)วาริตตศีล หรือ (๑)อภิสมาจาริกศีล (๒)อาทิพรหมจริยิกศีล หรือ (๑)วิริตศีล (๒)อวิริตศีล หรือ(๑)นิสิตศีล (๒)อนินสิตศีล หรือ (๑)กาลปริยัตตศีล (๒)อาปาณโกฏศีล หรือ (๑)สปริยัตตศีล (๒)อปริยัตตศีล หรือ (๑)โลกียศีล (๒)โลกุตตรศีล

ศีลมี ๓ อย่างโดยแบ่งเป็น (๑)หีนศีล (๒)มัชฌิมศีล (๓)ปณีตศีล หรือ (๑)อิตตาริปปเตยยศีล (๒)โลการิปปเตยยศีล (๓)ธัมมาริปปเตยยศีล หรือ (๑)ปรามัญฐศีล (๒)อปรามัญฐศีล (๓)ปริปัสสัทธศีล หรือ (๑)วิสุทธศีล (๒)อวิสุทธศีล (๓)เวมตีกศีล หรือ (๑)เสขศีล (๒)อเสขศีล (๓)เนวเสขานาเสขศีล

ศีลมี ๔ อย่างโดยแบ่งเป็น (๑)หानภาคิยศีล (๒)ฐิตภาคิยศีล (๓)วิเสสภาคิยศีล (๔)นิพเพธภาคิยศีล หรือ (๑)ภิกขุศีล (๒)ภิกขุณีศีล (๓)อนุปสัมปันนศีล (๔)คหัญฐศีล หรือ (๑)ปกตศีล (๒)อาจารย์ศีล (๓)ธัมมตาศีล (๔)ปุพพเหตุกศีล หรือ (๑)ปาติโมกขสังวรศีล (๒)อินทริยสังวรศีล (๓)อาชีวปาริสุทธิศีล (๔)ปัจฉยสันนิสิตศีล

ศีลมี ๕ อย่างโดยแบ่งเป็น (๑)ปริยัตตปาริสุทธิศีล (๒)อปริยัตตปาริสุทธิศีล (๓)ปริปุณณปาริสุทธิศีล (๔)อปราหมัณฐปาริสุทธิศีล (๕)ปฏิปัสสัทธิปาริสุทธิศีล หรือ (๑)ปหานศีล (๒)เวรมณีสีล (๓)เจตนาศีล (๔)สังวรศีล (๕)อวิติกมศีล

ทั้งหมดนี้คือประเภทแห่งศีล ซึ่งแต่ละอย่างมีนัยที่ควรศึกษาอีกมาก แต่จะไม่กล่าวไว้ในที่นี้ ผู้สนใจสามารถศึกษาได้จากปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค แปล ภาค ๑ ตอน ๑ ประเด็นที่น่าสนใจและควรศึกษาในที่นี้ คือ (๑)จาริตตศีล (๒)วาริตตศีล คำว่า “จาริตตศีล” คือประพฤติตามสิกขาบทที่พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้ว่า “นี่ควรทำ” ส่วนวาริตตศีลคือไม่ประพฤติล่วงละเมิดข้อที่พระผู้มีพระภาคทรงห้ามไว้ว่า “นี่ไม่ควรทำ” พระพุทธเจ้าทรงใช้จาริตตศีลและวาริตตศีล เป็นเครื่องมือในการปกครองสงฆ์ในตอนต้นพุทธกาล โดยเฉพาะจาริตตศีล พระภิกษุประพฤติตามพระพุทธรองค์ พระจริยาวัตรของพระพุทธเจ้าเป็นมาตรฐาน เป็นแบบอย่างที่ดีงาม ภิกษุสงฆ์สามารถยึดเป็นแนวปฏิบัติเพื่อความดีงามอยู่แล้ว

พระพุทธเจ้าทรงอยู่ในฐานะเป็นผู้บอก(อักษตา)ทางที่ควรและไม่ควร ถ้าเป็นทางที่ควรจะทรงชี้ว่า “นี่ควรเดิน” ถ้าไม่ควรจะทรงชี้ว่า “นี่ไม่ควรเดิน” เพราะฉะนั้น ในเบื้องต้น เครื่องมือในการปกครองสงฆ์ไม่ว่าจะเรียกว่า “ศีล” หรือ “สิกขาบท” หรือ “ปาติโมกข์” จึงอยู่ในลักษณะเป็น “จาริตตะ” และ “วาริตตะ” วิเคราะห์ได้ว่า สิ่งที่พระพุทธองค์ทรงชี้ให้ทำหรือห้ามไม่ให้ทำอาจมีกรณีตัวอย่างเกิดขึ้นแล้วหรือยังไม่เกิดก็ได้ เห็นได้ชัดเจนโดยเฉพาะกรณีศีลที่มานอกพระปาติโมกข์ เช่น ในกรณีที่มียุ่งมาก ทรงอนุญาตให้ใช้มุ้ง หรือในกรณีซึ่งสถานที่จงดนมต่ำ ทรงอนุญาตให้ถมพื้นที่ให้สูงขึ้นเพื่อไม่ให้น้ำท่วม ในกรณีที่มีน้ำของหอม ดอกไม้มาถวายภิกษุ ทรงอนุญาตให้รับของหอมแล้วเจิมไว้ที่บานประตูหน้าต่าง รับผิดชอบไม้แล้ววางไว้ที่ด้านหนึ่งในวิหาร เป็นต้น

โอวาทปาติโมกข์และอาณาปาติโมกข์

ประเด็นที่น่าศึกษาต่อมาคือ “ปาติโมกข์สังวรศีล” หมายถึงศีลที่เป็นสิกขาบท ที่ชื่อว่า “ปาติโมกข์” เพราะทำบุคคลผู้รักษาศีลให้รอด ให้พ้นจากทุกข์ในอบายเป็นต้น ในที่นี้ น่าจะหมายถึงอสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติแก่ภิกษุสงฆ์

พระปาติโมกข์มี ๒ ประการ คือ (๑)โอวาทปาติโมกข์ (๒)อาณานปาติโมกข์ คำว่า “โอวาทปาติโมกข์” หมายถึงข้อบังคับที่มีลักษณะเป็นคำสั่งและคำสอน มี ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑

ความอดทนคือความอดกลั้นเป็นธรรมเผาบาปอย่างยิ่ง ท่านผู้รู้ทั้งหลายกล่าวนิพพานว่ายอดเยี่ยม ผู้ทำร้ายผู้อื่นไม่ชื่อว่าเป็นบรรพชิต ผู้เบียดเบียนผู้อื่นไม่ชื่อว่าเป็นสมณะ

ตอนที่ ๒

ความไม่ทำบาปทั้งสิ้น ความทำกุศลให้ถึงพร้อม ความทำจิตของตนให้ผ่องใส นี่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

ตอนที่ ๓

(๑)ความไม่กล่าวให้ร้าย (๒)ความไม่ทำร้าย (๓)ความสำรวมในพระปาติโมกข์ (๔)ความเป็นผู้รู้ประมาณในภัตตาหาร (๕)ที่นั่งที่นอนสงัด (๖)ความประกอบเอื้อเฟื้อในอธิจิต นี่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

พระพุทธเจ้าทุกพระองค์มีโอวาทปาติโมกข์ ๓ ตอนนี้เหมือนกัน และทุกพระองค์ทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์ด้วยพระองค์เอง ในโอกาสอันควร เช่น พระพุทธเจ้าวิปัสสีทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์ ๖ ต่อหนึ่งครั้ง

ส่วน “อาณานปาติโมกข์” หมายถึงข้อบังคับที่เป็นบทบัญญัติอย่างชัดเจน สิกขาบทที่มาในพระปาติโมกข์ทั้งหมดทั้งของภิกษุสงฆ์และของภิกษุณีสงฆ์ แม้บทบัญญัติบางอย่างที่มีบทกำหนดโทษไว้ชัดเจนก็อนุโลมเข้าในอาณานปาติโมกข์ด้วย เมื่อมีการบัญญัติสิกขาบทชัดเจน พระพุทธเจ้าทั้งหลายจะทรงหยุดแสดงโอวาทปาติโมกข์ ทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์แสดงเฉพาะอาณานปาติโมกข์ ความจริงสาเหตุที่ไม่ทรงแสดงปาติโมกข์ด้วยพระองค์เองหลังจากที่ทรงบัญญัติสิกขาบทแล้วนั้น ไม่ได้หมายถึงจะทรงมอบภาระให้ภิกษุสงฆ์รับผิดชอบ แต่ทรงคำนึงความสำคัญและความบริสุทธิ์แห่งโอวาทปาติโมกข์ พระพุทธเจ้าทรงกระทำอุโบสถ ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงเฉพาะในที่ประชุมสงฆ์

บริสุทธิเท่านั้น เมื่อภิกษุมีจำนวนมากขึ้น เป็นการยากที่จะมีเฉพาะผู้บริสุทธิทั้งหมดในที่ประชุมสงฆ์ จึงทรงผ่อนคลายให้ภิกษุสงฆ์กระทำอุโบสถและยกพระปาติโมกข์ขึ้นแสดง

ข้อความในพระวินัยปิฎกมหาวิภังค์ เล่ม ๑ ไม่ได้ระบุไว้โดยชัดเจนว่าพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทในพรรษาที่เท่าไร แต่พอสรุปความได้ว่า พระองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทหลังจากพรรษาที่ ๑๒ ไปแล้ว แต่ในคัมภีร์สมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัยกล่าวไว้ชัดเจนว่า พระพุทธองค์ทรงบัญญัติปาราชิกสิกขาบทที่ ๑ ในพรรษาที่ ๒๐ เท่าที่ทราบมา ในปฐมโพธิกาล ภิกษุทั้งหลายรักษาพระหฤทัย(ของพระพุทธองค์)ให้ทรงยินดีตลอด ๒๐ ปี มิได้ทำการล่วงละเมิด

... คราวนั้น พระผู้มีพระภาคเมื่อไม่ทรงเห็นการล่วงละเมิดของภิกษุทั้งหลาย จึงมิได้ทรงบัญญัติปาราชิกหรือ สังฆาทิเสส ... พระผู้มีพระภาคแม่ของพวกเรา(พระสิทธัตถโคตม) ก็ทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์นี้ ตลอดเวลาเพียง ๒๐ พรรษา ในปฐมโพธิกาลเท่านั้น

นี่เป็นหลักฐานในระดับอรรถกถา สามารถเชื่อถือได้ในระดับอรรถกถาในประเด็นนี้ มีคำถามว่า “จริงหรือที่ว่าตั้งแต่พรรษาที่ ๑ ถึงพรรษาที่ ๒๐ พระพุทธเจ้าไม่ทรงบัญญัติกฎเกณฑ์อะไรเลย ?”

คำถามนี้มีคำตอบชัดเจนแล้วในสมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัยนี้แหละ ข้อความปรากฏดังนี้ “...แต่ได้ทรงบัญญัติกองอาบัติเล็กน้อย ที่เหลือไว้เพียง ๕ กองเท่านั้น ในเพราะเรื่องนั้น ๆ ” นั่นคือว่า ทรงบัญญัติสิกขาบทบ้างเหมือนกัน แต่เป็นการบัญญัติสิกขาบทเล็กน้อย และบัญญัติเฉพาะเรื่องเฉพาะกรณี

พระวินัยในปฐมโพธิกาลจึงอยู่ในลักษณะจาริตตศีล และวาริตตศีล คำว่า “ศีล” หมายถึง ศีลนะ คือเป็นมูลราก มี ๒ นัย คือ (๑) รวมกายกรรมเป็นต้นไว้ไม่ให้กระจัดกระจายไป (๒) รองรับกุศลธรรมทั้งหลาย

ความมีคุณค่า

และความเป็นกฎเกณฑ์ทางสังคมของพระวินัย

ถามว่า “พระวินัยมีคุณค่าและเป็นกฎเกณฑ์ทางสังคมอย่างไร ?”

ประการที่ ๑ พระวินัยคืออายุของพระพุทธศาสนา ในคราวก่อนที่จะเริ่มทำปฐมสังคายนา พระมหากัสสปะได้ปรึกษากับพระเถระผู้เข้าร่วมทำสังคายนาแล้วเห็นพ้องต้องกันว่า “จะดำเนินชำระสังคายนาพระวินัยก่อน เพราะพระวินัยเป็นอายุของพระพุทธศาสนา

พระวินัยจัดว่าเป็นอายุของพระพุทธศาสนา เมื่อพระวินัยยังดำรงอยู่ พระ ศาสนาชื่อว่ายังดำรงอยู่ ดังนั้น จึงขอสังคายนาพระวินัยก่อน

ประการที่ ๒ พระวินัยเป็นด้ายร้อยเรียงลักษณะนิสัย/พฤติกรรมของคนไว้ในกรอบเดียวกัน พุทธประสงค์ในการประกาศพระศาสนา ในเชิงจริยศาสตร์สังคมมี ๒ ประการ คือ (๑) กำจัดความคิดแบ่งแยกทางสังคม (๒) กระตุ้นเตือนให้มนุษย์คำนึงถึงศักดิ์ศรีและคุณค่าภายในตน พระพุทธองค์ทรงเปิดโอกาสให้ทุกคนเข้ามาในพระพุทธศาสนาได้ ไม่ว่าจะป็นรูปแบบใด ถ้าประสงค์จะบวชเป็นพระภิกษุ/ภิกษุณีก็บวชได้ โดยไม่จำกัดว่าจะเกิดในตระกูล/วรรณะใด และเมื่อประสงค์จะพัฒนาตนก็มีโอกาสพัฒนาได้เต็มที่ ผู้ใดปฏิบัติ ผู้นั้นย่อมได้รับผลแห่งการปฏิบัติ ไม่มีใครบันดาลให้ใครได้ “สุทธิ อสุทธิ ปจฺจตุตฺ ตฺ นานฺญญฺ อญฺญฺ วิโสธเย” ความบริสุทธิ์/ความไม่บริสุทธิ์เป็นของเฉพาะตน ผู้อื่นจะให้ผู้อื่นบริสุทธิ์ไม่ได้

ด้วยพุทธประสงค์อย่างนี้แหละ จำเป็นต้องมีพระวินัยไว้เป็นกฎเกณฑ์ควบคุมดูแล เพราะธรรมชาติคนทีมาจากสังคมหลากหลาย ย่อมมีลักษณะนิสัย /พฤติกรรมต่างกันอยู่แล้ว

ประการที่ ๓ ความมีคุณค่าและความเป็นกฎเกณฑ์ทางสังคมของพระวินัย ที่ชัดเจนอีกประการหนึ่ง เห็นได้จากพุทธประสงค์ ๑๐ ประการในการบัญญัติพระวินัย คือ (๑) เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์ (๒) เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์ (๓) เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยาก (๔) เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งภิกษุผู้มีศีลดีงาม (๕) เพื่อปิดกั้นอาสวะอันจะบังเกิดในปัจจุบัน (๖) เพื่อบำบัดอาสวะอันจะบังเกิดในอนาคต (๗) เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส (๘) เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว (๙) เพื่อความตั้งมั่นแห่งสัตถธรรม (๑๐) เพื่อเอื้อเพื่อพระวินัย

วัตถุประสงค์ทั้ง ๑๐ ข้อนี้ กล่าวโดยสรุปคือ ข้อ(๑)ถึงข้อ (๖)เพื่อความเรียบร้อยดีงามของสังคมสงฆ์ ข้อ(๗)และข้อ(๘)เพื่อความสบายใจของสังคมคฤหัสถ์ ข้อ(๙)และข้อ(๑๐)เพื่อพระพุทธศาสนาโดยตรง

ประเด็นนี้หมายถึง เมื่อมีพระวินัยเป็นเกณฑ์มาตรฐาน ความสามัคคี ความผาสุกย่อมเกิดขึ้น สังคมมีมาตรการในการที่ตัดสินลงโทษคนผิดชัดเจน กำจัดความเสื่อมเสียที่เกิดขึ้นแล้วในปัจจุบัน และป้องกันความเสื่อมเสียอันจะเกิดในอนาคต ในส่วนของประชาชนคฤหัสถ์ แม้จะไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนา แต่เมื่อเห็นภาพการประพฤติปฏิบัติชอบของพระสงฆ์ ย่อมเกิดความเลื่อมใส ส่วนผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาซึ่งมีความเลื่อมใสเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว เมื่อเห็นภาพแห่งการประพฤติปฏิบัติชอบของพระสงฆ์ ย่อมมีความเลื่อมใสมากยิ่งขึ้น อันว่าความเลื่อมใสนี้แหละทำให้จิตใจเย็นสบาย ไม่อึดอัดไม่ขัดเคือง

ประการที่ ๔ พระวินัยสร้างหลักประกันให้บุคคลผู้ปฏิบัติทั้งในปัจจุบันและอนาคต เห็นได้จากที่พระพุทธองค์ตรัสอานิสงส์ ๕ ประการแห่งความเป็นผู้มีศีล (๑) ได้โภคทรัพย์กองใหญ่ (๒) ชื่อเสียงดังกามขจรไป (๓) เป็นผู้องอาจในที่ประชุมชน (๔) ไม่หลงตาย คือ ตายไปอย่างมีสติ (๕) เมื่อตายไป ย่อมไปเกิดในสุคติ โลกสวรรค์

ประการที่ ๕ ความเป็นกฎเกณฑ์และควมมีคุณค่าทางสังคมของพระวินัย เห็นได้จาก ๔ ประเด็นต่อไปนี้

คำว่า “วินัย” ในที่นี้หมายถึงศีล ๒ ส่วน คือ (๑) ศีลที่มาในพระปาติโมกข์ของภิกษุ ๒๒๗ ข้อ และศีลของภิกษุณี ๓๑๑ ข้อ (๒) ศีลที่มานอกพระปาติโมกข์อีกจำนวนมาก

ศีลมีอรรถะ ลักษณะ รส ปัจจุภูฐาน และปทัฏฐฐานดังนี้ (๑) ลักษณะของศีล คือความเป็นรากฐาน (๒) รสของศีล คือ กำจัดความทุกข์ หรือคุณที่หาโทษมิได้ (๓) ปัจจุภูฐานของศีล คือ ความสะอาด (๔) ปทัฏฐฐานของศีล คือ หิริและโอตตปปะ

ประเด็นที่ ๑ สังคมแห่งศีลธรรมเป็นสังคมที่มีรากฐานแข็งแกร่ง

ประเด็นที่ ๒ สังคมแห่งศีลธรรมเป็นสังคมที่ไร้ทุกข์โทษ

ประเด็นที่ ๓ สังคมแห่งศีลธรรมเป็นสังคมสะอาด

ประเด็นที่ ๔ สังคมแห่งศีลธรรมเป็นสังคมแห่งความละอายและเกรงกลัวต่อความชั่ว

สังคmsgมขีในคร้้งพุททกาล มีรากฐานแข็งแกร่ง แม้จะอยู่ในท่ามกลางเจ้าลัทธิจํานวนมาก ยังสามารถยืนหยัดอยู่ได้ นอกจากน้ยังไว้ทุกขีโทษ มีความสะอาด นับจากอดีตถึงปัจจุบัน ถาถามว่า “สังคmsgมขีในประเทศไทย มีคุณลักษณะเหมือนเช่นคร้้งพุททกาลหรือไม่ ?”

คำตอบมีหลากหลายแล้วแต่มุมมอง การเปรียบเทียบสภาพสังคmsgมต่างยุคต่างสมัยแล้วตัดสินว่า “สังคmsgมขีก่อนดีกว่าสมัยนี้ หรือสมัยนี้ดีกว่าสมัยก่อน” มีลักษณะขาดความเที่ยงธรรมและขาดความน่าเชื่อถืออยู่แล้ว เพราะแต่ละยุคมีองค์ประกอบทางสังคmsgมไม่เหมือนกัน

ความสรูป

สังคmsgมต้องมวีวินัย

วินัยแบ่งตามกลุ่มของผู้ปฏิบัติ มี ๒ อย่าง คือ

(๑) **อาคาริยวินัย** กรอบควบคุมวิถีชีวิต แนวทางประพฤติสำหรับคฤหัสถ์ การกล่าววจาถึงพระรัตนตรัยว่า “พุทฺธํ สรณํ คจฺจามิ” ข้าพเจ้าขอถึงพระพุททเจ้าเป็นที่พึ่งที่ระลึก การสมาทานศีล ๕ ศีล ๘ หรือกุศลกรรมบถ ๑๐ จัดเป็นอาคาริยวินัยหรือวินัยของคฤหัสถ์ ซึ่งเมื่อชายหญิงถือปฏิบัติทั่วถึงกันแล้ว ชื่อว่าเป็นมงคลสูงสุดแก่ชีวิต เพราะเป็นเหตุนำความสงบสุขมาทั้งแก่ตนและแก่หมู่คณะ

(๒) **อนาคาริยวินัย** กรอบควบคุมวิถีชีวิต แนวทางประพฤติสำหรับสามเณร สามเณรีสิกขมานา พระภิกษุและภิกษุณี เช่น ศีล ๑๐ มีเว้นจากการฆ่าสัตว์เป็นข้อต้น เว้นจากการรับทองและเงินเป็นข้อสุดท้าย ปาติโมกขสังสังวรศีล อินทริยสังวรศีล อาชีวปาริสุทธิศีล และปัจจยสันนิสิตศีล

พระพุททเจ้าก่อนจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน ตรัสกับพระอานนทว่า “ธรรมและวินัยที่แสดงไว้บัญญัติไว้ จักเป็นศาสดาของพวกเธอ เมื่อเราล่วงลับไป” พระพุททดำรัสนี้แสดงถึงความจริง ๒ ประการ คือ

(๑) ไม่ว่าพระพุททเจ้าจะเสด็จอุบัติขึ้นในโลกหรือไม่ได้เสด็จอุบัติขึ้นในโลก ไม่ว่าพระพุททองค์จะดำรงพระชนม์อยู่หรือเสด็จดับขันธปรินิพพานไป สังคmsgมจําเป็นต้องมีธรรมและวินัย สังคmsgมสงฆ์ต้องมีธรรมและวินัยของสงฆ์ สังคmsgมฆราวาสต้องมีธรรมและวินัยของฆราวาส สังคmsgมธุรกิจต้องมีธรร

และวินัยทางธุรกิจ นั่นคือต้องมีคำสอนเป็นแนวทางดำเนินชีวิตและมีคำสั่งหรือกฎเกณฑ์เพื่อป้องกัน
ปรามความผิด เพื่อบำราบคนพาลอภิบาลคนดี

(๒) ธรรมและวินัยคือธรรมเก่าแก่ประจำโลก(สนันตธรรม) โลกต้องมีศาสดาเกิดขึ้น
ประกาศธรรมและวินัย(คำสอนและคำสั่ง) ธรรมและวินัยมีความยั่งยืน มีมาตรฐานเดียวกันทั้งหมด
ไม่ว่าจะเป็นการประกาศโดยศาสดาองค์ใดก็ตาม มาตรฐานที่ว่าเป็นนี้เป็นเกณฑ์กำหนดคุณความดี
ของสังคม ธรรมและวินัยจึงเครื่องมือที่ประกอบด้วยความดี

สิ่งที่เป็น “คุณความดี” จริง ๆ ไม่ขึ้นอยู่กับกาล(อกาลิกะ) ไม่ขึ้นอยู่กับเทศะ(อเทสิกะ) ไม่
ขึ้นอยู่กับลัทธิ(อลัทธิกะ) ธรรมและวินัยจึงเป็นสมบัติประจำโลก และโลกจำเป็นต้องมี สังคมที่ไม่มี
ธรรม ไม่มีวินัย ไม่ใช่หมายถึงว่าธรรมและวินัยหายไป แต่เป็นเพราะว่าสังคมไม่ยึดถือปฏิบัติ อาจเป็น
เพราะ (๑)ไม่มีคนประกาศเผยแผ่ (๒)ไม่มีผู้ปฏิบัติให้เห็นเป็นตัวอย่าง เพราะฉะนั้น องค์ประกอบ
จำเป็นในสร้างสังคมแห่งธรรมและวินัยมี ๒ อย่างคือ (๑)การประกาศเผยแผ่ธรรมและวินัย (๒)การ
ทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง

วินัยเป็นพื้นฐานแห่งการบรรลุธรรมทั้งในระดับโลกียะและโลกุตตระ วินัยระดับศีล ๕ ถือเป็น
พื้นฐานของสังคมชาวบ้านซึ่งแม้แต่พระภิกษุ จะรักษาศีล ๒๒๗ ขอให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ได้ก็ต้องอาศัย
ศีล ๕ เป็นฐาน จุดหมายสูงสุดแห่งการบำเพ็ญธรรมคือความหลุดพ้นจากกิเลสโดยเด็ดขาด
จุดเริ่มต้นของเส้นทางไปสู่ความหลุดพ้นคือ วินัย ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในคัมภีร์ปาวีรวรรณว่า

วินัยย่อมมีเพื่อประโยชน์แก่ความสำรวม
ความสำรวมมีเพื่อประโยชน์แก่ความไม่เดือดร้อน
ความไม่เดือดร้อนมีเพื่อประโยชน์แก่ความปราโมทย์
ความปราโมทย์มีเพื่อประโยชน์แก่ความอิมใจ
ความอิมใจมีเพื่อประโยชน์แก่ความสงบ
ความสงบมีเพื่อประโยชน์แก่ความตั้งใจมั่น
ความตั้งใจมั่นมีเพื่อประโยชน์แก่ความรู้เห็นตามเป็นจริง
ความรู้เห็นตามเป็นจริงมีเพื่อประโยชน์แก่ความเบื่อหน่าย

ความเปื้อนหายมีเพื่อประโยชน์แก่ความสำรอกกิเลส
 ความสำรอกกิเลสมีเพื่อประโยชน์แก่ความหลุดพ้น
 ความหลุดพ้นมีเพื่อประโยชน์แก่ความรู้เห็นความหลุดพ้น
 ความรู้เห็นความหลุดพ้นมีเพื่อประโยชน์
 แก่ความสนิทหาเชื้อมิได้

ในมงคลสูตร มีข้อความตอนหนึ่งว่า “วินโย จ สุลิกฺขิตโต” วินัยที่ศึกษาดีแล้ว สมเด็จพระ
 มหาวิรทวงศ์ (พิม ฌมฺมธโร) อธิบายความตอนนี้ว่า “เมื่อคฤหัสถ์และบรรพชิตปฏิบัติวินัยถูกต้องแล้ว
 ชื่อว่าได้ศึกษาวินัยมาดี เป็นผู้มิระเบียบอันดีงาม ประพฤติสงบเสงี่ยมเรียบร้อย ร้อย ชวนให้หมู่คณะ
 ศรัทธาเลื่อมใส ร่วมกันจรรโลงพระศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง เป็นคุณประโยชน์แก่ชาวโลก มีชีวิตเจริญ
 ด้วยคุณธรรม ก้าวหน้าไปโดยลำดับ นับว่า ห่างไกลจากเวรภัย ปราศจากโทษทุกข์ทั้งในภพนี้และ
 ภพหน้า”

เรื่อง “มงคล” ถกเถียงกันมากในครั้งพุทธกาล แม้ในปัจจุบันยังมีการถือนมงคลกันผิดก็มีอยู่มาก
 สิ่งที่เป็นมงคลในพระพุทธศาสนา มี ๓๘ เรื่อง วินัยเป็นหนึ่งใน ๓๘ นั้น นั่นคือระเบียบ ข้อบังคับ
 ประเพณีอันดีมาของสังคมที่ได้ศึกษาและถือปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัด ถือเป็นมงคลสูงสุด เป็นพาหนะ
 ที่จะไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองสูงสุดในชีวิตส่วนตนและสังคม